पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरण

सीतादेवी संग्रौला
परीक्षा क्रमाङ्क : २०४०११९/२०७२
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-४६७-९८-२००९

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
सुरुङ्गा, झापा

सन् २०१९/२०७५

प्रतिबद्धता-पत्र

प्रस्तुत *पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरण* शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित पक्षमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको छु। यसमा भएका तथ्य सबै प्रामाणिक हुन्। यो मेरो मौलिक प्रस्तुति हो। अन्यथा भएमा म कानुनअनुसार दण्डित हुन तयार छु।

१८ जुलाई २०१८

शोधार्थी

सीतादेवी संग्रौला

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :..............................

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको पाठ्यांश नेपाली शिक्षा ५९८ प्रयोजनार्थ प्रस्तुत *पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरण* शीर्षकको शोधपत्र यस क्याम्पसका शोधार्थी छात्रा सीतादेवी संग्रौलाले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो। परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु। यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु।

२ जुलाई २०१८

उपप्रा. शेरबहादुर बानियाँ

शोधनिर्देशक

त्रि.वि.बाट सम्बन्धन प्राप्त
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :..........................

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गा, झापाबाट स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका निमित्त शोधार्थी सीतादेवी संग्रौलाद्वारा तयार पारिएको *पाठ्यक्रम अनुरूपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरण* शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....

उपप्रा. विष्णु प्रसाद कोइराला

विभागीय प्रमुख

....

उपप्रा.डा. वासुदेव गौतम

बाह्य परीक्षक

....

उपप्रा. सेरबहादुर बानियाँ

शोधनिर्देशक

मिति : ५ मार्च २०१९ (२०७५/११/२१)

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शोधपत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएकी हुँ । प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रस्तुतियोग्य बनाउनका लागि कनकाई बहुमुखी क्याम्पस, सुरुङ्गाका सहायक क्याम्पस प्रमुख आदरणीय गुरु शोध निर्देशक उपप्रा. शेरबहादुर बनियाँज्यूले पुऱ्याउनु भएको सहयोगका लागि आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक सल्लाह, सुझाव दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख उपप्रा. विष्णुप्रसाद कोइराला तथा क्याम्पस प्रमुख उपप्रा. विकासप्रसाद उप्रेती साथै मेरा आदरणीय गुरुहरू सहप्रा. जीवनाथ सुवेदी र सहप्रा. तेजप्रसाद खनालप्रति म कृतज्ञ छु । जीवनका हरेक क्षेत्रमा मेरो अध्ययनको अवसरमा मिलाई यस अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउनु हुने मेरा श्रद्धेय बुबा पशुपति संग्रौला र आमा तुलसा संग्रौलामा धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी मेरो हरेक पाइला-पाइलामा मलाई साथ दिने र शोधपत्रका लागि बारम्बार झकझकाउने जीवनसाथी सविन दुलाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधपत्र तयारीका क्रममा मलाई सल्लाह सुझाव दिनुहुने अग्रजप्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

शोधकार्यको सुसाङ्ख्य टङ्कण, भाषिक शुद्धीकरण एवम् मुद्रणका लागि सहयोग पुऱ्याइदिनु हुने सौजन्य डेस्कटप बिर्तामोड-१ की मैया बरालप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभाग, कनकाई बहुमुखी क्याम्पसप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

सीतादेवी संग्रौला

शोधसार

पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरण शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । यस शोधकार्यको उद्देश्य कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा व्याकरणात्मक अभ्यासको अध्ययन गर्न पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरणको अध्ययन गर्नु रहेको छ ।

यो गुणात्मक प्रकृतिको अनुसन्धान भएकाले शाब्दिक रूपमा तालिका, सूचीपत्र, टिपोटपत्र आदि साधनबाट सङ्कलन गरिएका असाङ्ख्यिक तथ्याङ्कहरूलाई पाठ्यपुस्तकका व्याकरणिक विशेषताहरूमा आधारित भएर पुस्तकालीय र वर्णनात्मक विधिबाट विश्लेषण गरिएको छ ।

यो शोधपत्रमा प्राथमिक र द्वितीय सामग्रीको छनोट गरिएको छ । प्राथमिक सामग्री अन्तर्गत कक्षा दशको पाठ्यपुस्तक रहेको छ भने द्वितीय सामग्री अन्तर्गत प्रस्तावित शोधपत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न शोधपत्रहरू, प्रकाशित खोजमूलक लेखहरू, प्रतिवेदनहरू र भाषा शिक्षण सम्बन्धी पुस्तकहरूको उपयोग गरिएको छ । त्यसैगरी अन्तिममा अध्ययनका लागि सामग्री सङ्कलन गरिसकेपछि पुस्तकालयीय, वर्णनात्मक विधिलाई उपयोग गरी आवश्यकता अनुसार तालिकीकरण गरिएको छ । कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेका व्याकरणिक अभ्यासको अध्ययनका सीमाहरूमा कक्षा दशको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७४), पाठ्यपुस्तकको व्याकरणिक अभ्याससँग मात्र केन्द्रित भई व्याकरणका विषयवस्तुको मात्र विश्लेषणमा आधारित रहेको छ ।

कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकले विद्यार्थी रुचि, क्षमता र स्तर अनुरूप व्याकरणिक अभ्यास राख्ने प्रयास गरिएको पाइन्छ तापनि भाषिक सिपहरूको विकासमा समानुपातिक वितरण पाइँदैन । व्याकरण सिकाइमा आगनात्मक पद्धति अँगालिए पनि यसलाई अझ बढाएर लैजानु पर्ने देखिन्छ ।

विषयसूची

विषय **पृष्ठ सङ्ख्या**

अध्याय एक : शोधप्रस्ताव परिचय **१-५**

अध्ययनको पृष्ठभूमि १

समस्या कथन ३

अध्ययनको उद्देश्य ३

अध्ययनको औचित्य/महत्त्व ३

अध्ययनको सीमाङ्कन ४

अभ्ययनको रूपरेखा ५

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा **६-१५**

पूर्वकार्यको समीक्षा ६

अध्ययनमा पूर्वकार्यको उपयोगिता ९

सैद्धान्तिक/धारणात्मक रूपरेखा १०

अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि र प्रक्रिया **१६-१८**

अनुसन्धान ढाँचा १६

तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषणात्मक विधि १६

तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू १६

तथ्याङ्क विश्लेषण विधि १७

अनुसन्धान प्रक्रिया १७

अध्याय चार : व्याकरणको विधागत व्याख्या र विश्लेषण **१८-४८**

कथा विधाअन्तर्गत समाविष्ट प्रश्नहरूको व्याख्या र विश्लेषण २०

कविता विधाअन्तर्गत समाविष्ट प्रश्नहरूको व्याख्या र विश्लेषण २३

जीवनी विधाअन्तर्गत समाविष्ट व्याकरणहरूको व्याख्या र विश्लेषण २६

निबन्ध विधामा समाविष्ट व्याकरणहरूको व्याख्या र विश्लेषण २९

मनोवाद विधामा समाविष्ट व्याकरणहरूको व्याख्या र विश्लेषण ३२
चिठी विधामा समाविष्ट व्याकरणहरूको व्याख्या र विश्लेषण ३४
वादविवाद विधामा समाविष्ट व्याकरणहरूको व्याख्या र विश्लेषण ३६
एकाङ्की विधामा समाविष्ट व्यारकणहरूको व्याख्या र विश्लेषण ३८
व्याकरण सम्बन्धी व्याकरणगत प्रश्नहरूको विश्लेषण ४०
अध्याय पाँच : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता ४८-५१
सारांश ४८
निष्कर्ष ४८
उपयोगिता ४९
सन्दर्भसूची
व्यक्तिगत विवरण

तालिका सूची

तालिका नं.	पृष्ठ सङ्ख्या
१ : दशको नेपाली पुस्तकमा भएका व्याकरणहरूको सङ्ख्यात्मक विवरण	१९
२ : कथा विधामा समावेश गरिएका व्याकरणहरूको विश्लेषण	२१
३ : कविता विधासँग सम्बन्धित व्याकरणको विश्लेषण	२४
४ : जीवनी विधासँग सम्बन्धित नमुना व्याकरणहरू	२७
५ : निबन्ध विधासँग सम्बन्धित व्याकरणहरूको विश्लेषण	३०
६ : मनोवाद विधासँग सम्बन्धित व्याकरणहरूको विश्लेषण	३३
७ : चिठी विधासँग सम्बन्धित व्याकरणहरूको विश्लेषण	३५
८ : वादविवाद विधासँग सम्बन्धित प्रश्नहरूको विश्लेषण	३७
९ : एकाङ्की विधासँग सम्बन्धित व्याकरणहरूको विश्लेषण	३९